

اقتصاد جهان (نظام اقتصاد بین الملل)

فصل ۱

تجارت بین الملل

جلسه بیست و یکم و بیست و دوم: صفحات ۱۵۹ - ۱۴۸

هدف کلی: آشنایی با تجارت بین الملل

هدفهای جزئی:

- آشنایی با موانع تجارت بین الملل در گذشته

- آشنایی با علل روی آوری ملتها به تجارت خارجی

- آشنایی با منافع تجارت خارجی

- آشنایی با نقش تجارت بین الملل در اقتصاد کشورها

- آشنایی با تخصص و تقسیم کار بین المللی

- آشنایی با تخصص و تقسیم کار در داخل کشور

هدفهای رفتاری: از دانش آموز انتظار می رود، پس از پایان

درس بتواند:

- موانع تجارت بین الملل در گذشته را شرح دهد.

- تاجر را تعریف کند.

- علل روی آوری ملتها به تجارت بین الملل را شرح دهد.

- علل منافع تجارت بین الملل را تجزیه و تحلیل کند (تولیدکنندگان -

مصرف کنندگان)

- نقش تجارت بین الملل در اقتصاد کشورها را شرح دهد.

- تأثیر تجارت بین الملل در تخصص و تقسیم کار بین الملل را

بیان کند.

- تأثیر تجارت بین الملل در تخصص و تقسیم کار در داخل

کشورها را بیان کند.

دانشنی‌های معلم

(← ۱۴۹)

نقش فناوری حمل و نقل در تجارت: به‌کارگیری دانش فنی در امر ارتباطات و حمل و نقل باعث می‌شود که فاصله‌های دور نزدیک شوند و جهان با این وسعت عظیم خود به‌صورت دهکده‌ای مجسم شود. طبعاً، نقل و انتقال کالا و تجارت بین دو منطقه مختلف جهان تابع هزینه حمل و نقل است و این هزینه تحت تأثیر فناوری روز تعیین می‌گردد؛ از این‌رو، اگر حمل و نقل با روش‌های ابتدایی انجام گیرد، طبعاً به دلیل محدود بودن شعاع عمل تجارت و نقل و انتقال کالا، صرف نمی‌کند که کالا از این سرزمین به آن سرزمین فرستاده شود. در حالی که با به‌کارگیری فناوری پیشرفته شاید روزی برسد که نقل و انتقال کالا بین سیارات هم‌عملی و مقرون به صرفه گردد. برای تجسم این امر می‌توان به مثال ساده‌ی زیر اشاره کرد. در دورانی که انسان فقط قادر بود با استفاده از قدرت بدنی خود یا حیوانات کالاها را حمل کند، شعاع تجارت اکثراً کوتاه مدت بود و بیش از ده‌ها کیلومتر نبود. در آن زمان، تنها کالاهای سبک و کم‌حجم اما بسیار گران‌قیمت (مثل طلا، الماس، ابریشم و...) برای تجارت‌های دوردست مقرون به‌صرفه بود.

● تولید و بازرگانی هر کدام یک رشته تخصصی جدا از هم هستند. یک مؤسسه تولیدی و یک مؤسسه بازرگانی در دو حوزه کاملاً متفاوت از هم کار می‌کنند. در بسیاری از کشورها مؤسسات بازرگانی وجود دارد که کالاهای تولیدکنندگان مختلف را در سطح جهان عرضه می‌کنند و به فروش می‌رسانند. بدین ترتیب، شرکت‌های تولیدکننده کالا به کار تخصصی خود، یعنی تولید، می‌پردازند و فروش کالا را به یک مؤسسه بزرگ که تجربه و تخصص لازم را برای بازاریابی و فروش دارد، واگذار می‌کنند. با بروز انقلاب صنعتی و به‌کارگیری نیروی بخار در حمل و نقل، این شعاع به یک‌باره افزایش یافت و اینک در تجارت به جای صحبت از ده‌ها کیلومتر صحبت از ده‌ها هزار کیلومتر است.

(← ۱۵۰)

● افزایش حجم تبادل اطلاعات بین جوامع مختلف نیز در گسترش تجارت خارجی مؤثر است.

● ممکن است از بعضی جنبه‌ها کار بازرگانان کار غیرمفید یا کمتر مفید به‌نظر بیاید؛ زیرا، کار اصلی - یعنی تولید - را تولیدکنندگان انجام می‌دهند؛ از این‌رو، کار بازرگانان یک نوع کار واسطه‌گری است. در حالی که چنین نیست. بازرگانان با عرضه کالاهای تولیدشده توسط تولیدکنندگان و توزیع آن در سطح مناطق مختلف، به‌گونه‌ای که در دسترس خریداران بالقوه قرار گیرد، موجب معرفی کالای

اقتصاد جهان (نظام اقتصاد بین الملل)

تولیدکنندگان به مصرف‌کنندگان مناطق مختلف و در نتیجه، موجب گسترش بازار و افزایش تقاضا برای کالاهای تولیدکنندگان می‌شوند و از این طریق به رشد تولید کمک می‌کنند. از سوی دیگر، معرفی کالاهای مختلف تولید شده در مناطق دیگر، موجب ایجاد رقابت بین تولیدکنندگان می‌شود و آنها می‌کوشند تا کیفیت کالای خود را بالاتر ببرند و قیمت آن را نیز کاهش دهند و این امر به سود مصرف‌کنندگان تمام می‌شود. با این حال باید توجه داشت که ابعاد فعالیت بازرگانی باید متناسب با ابعاد فعالیت بخش تولید در جامعه گسترش یابد نه بیشتر. اگر این فعالیت‌ها گسترش زیاد داشته باشد، قاعدتاً بخشی از آن، خدمات غیرمفید (غیر مولد) خواهد بود.

پاسخ فعالیت‌ها

فعالیت ۱-۶) پاسخ برعهده دانش آموز است؛ برای مثال:

راه آهن؛ زیرا، حجم زیاد کالا را می‌تواند با هزینه کم جابه‌جا کند.

فعالیت ۲-۶) برخی رشته‌های دانشگاهی لیسانس: بیمه، بانکداری، مدیریت

بازرگانی، مدیریت اقتصادی و اقتصاد بازرگانی.

برخی رشته‌های دانشگاهی فوق لیسانس: مدیریت صادرات، اقتصاد بین‌الملل،

اقتصاد توسعه و اقتصاد انرژی.

فعالیت ۳-۶) زیرا، کشور ما در تولید این دو کالا دارای مزیت نسبی است؛

فرش ایران از نظر طرح، نقشه، رنگ طبیعی، کیفیت بافت، دوام، زیبایی، مهارت بافندگان

و طراحان و ... بی‌نظیر است. همچنین، پسته کشور از نظر کیفیت و هزینه تولید بهتر

از پسته‌های تولیدشده دیگر کشورهاست.

فعالیت ۴-۶)

۱- تجارت بین‌الملل موجب می‌شود تولیدکننده داخلی مازاد تولید خود را که

در آن تخصص دارد به خارج صادر کند و از این راه ارز لازم برای ورود کالاها و مواد

اولیه و ماشین‌آلات مورد نیازش را به دست آورد و مصرف‌کنندگان نیز می‌توانند از انواع

مختلف کالاهای تولیدی استفاده ببرند و کالاهایی با کیفیت بهتر و ارزان‌تر مصرف کنند.

ورود کالاهای خارجی در اثر رقابت، کیفیت کالاهای داخلی را بالا می‌برد.

۲- وقتی کشوری کالایی را تولید کند که در آن تخصص دارد کیفیت کالای تولیدی و حجم آن بهبود می‌یابد و کالاها با قیمت ارزان‌تر در دسترس مصرف‌کننده قرار می‌گیرد و در نهایت، سطح رفاه مردم دنیا بالا می‌رود.

فعالیت ۵-۶) اگر نرخ ارز در کشوری افزایش بیابد، کالاهای وارداتی گران می‌شوند. در نتیجه مصرف‌کنندگان آن کالاها، ترجیح می‌دهند به جای کالاهای وارداتی، کالاهای تولید شده در داخل کشور را خریداری و مصرف کنند. به عبارت دیگر، با گران شدن ارز، میزان تقاضا برای کالاهای داخلی افزایش می‌یابد. پس اگر دولت بخواهد از تولیدکنندگان داخلی حمایت کند، باید کاری کند که مردم بیشتر کالاهای داخلی مصرف کنند. یک روش برای این کار آن است که دولت نرخ ارز را بالا ببرد یا کالاهای وارداتی را گران کند.

همچنین، اگر دولت بخواهد صادرات را تشویق کند، باید نرخ ارز را افزایش بدهد، زیرا اگر ارزش خارجی گران بشود، صادرات کالا برای صادرکنندگان صرف می‌کند.

پاسخ پرسش‌ها

سؤال ۱) تولید هر کالایی نیاز به امکانات و شرایط اقلیمی خاص دارد. از آنجا که امکانات و شرایط اقلیمی هر کشور امکان تولید کالاها را فراهم نمی‌آورد یا تولید برخی کالاها در داخل مقرون به صرفه نیست، کشورها برای برطرف کردن نیازهای متنوع خود و همچنین کسب سود به تجارت بین‌الملل روی می‌آورند.

سؤال ۲)

- موانع قانونی
- ناامنی و ضعف دولت‌ها
- هزینه‌های تجارت

سؤال ۳) عواملی که ایجاد انگیزه می‌کند: تولید فراوان، یافتن بازار جدید و کسب سود بیشتر.

عواملی که موجب از بین رفتن انگیزه می‌شود: موانع قانونی، ناامنی و ضعف دولت‌ها

سؤال ۴) کشورها از نظر شرایط جغرافیایی، نوع خاک، منابع زیرزمینی، مقادیر سرمایه و دستیابی به فناوری متفاوت‌اند؛ از این رو، هر کشور یا منطقه باید کالایی را تولید کند که تولید آن با شرایط خاص آن کشور متناسب و هزینه‌های تولیدش در مقایسه با سایر کشورها کمتر باشد (ضرب نسبی).

این امر موجب می‌شود تا کشورها کالاهای مورد نیاز خود را از هر کشوری که با قیمت ارزان‌تر ارائه می‌کند، خریداری نمایند (تجارت بین‌الملل).

سؤال ۵) هر سرزمینی شرایط آب و هوایی خاص دارد و می‌تواند محصولات خاصی را با کیفیت خوب و هزینه پایین تولید کند؛ یعنی، تولید بعضی از محصولات فقط در کشورهایی خاص، با صرفه و کم‌هزینه است و آن کشور می‌تواند مازاد تولید خود را با کالاهای مورد نیازش معاوضه کند.

سؤال ۶) با واردات کالاها مصرف‌کنندگان می‌توانند از کالای متنوع و ارزان استفاده کنند و با صادرات کالا به خارج ارز مورد نیاز برای خرید کالای ضروری وارداتی به دست آورند.

سؤال ۷) سیاست‌های تجاری برای حمایت از تولیدکنندگان داخلی یا کاهش وابستگی و تشویق صادرکنندگان مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. کشورها برای حمایت از تولیدکنندگان داخلی یا کاهش وابستگی روی کالاهای وارداتی، انواع موانع تجاری مثل تعرفه‌های گمرکی، عوارض وارداتی یا سهمیه وارداتی وضع می‌کنند و برای تشویق صادرکنندگان داخلی و سرمایه‌گذاران خارجی به سرمایه‌گذاری در داخل، یارانه‌های مختلف و انواع تسهیلات اقتصادی و حقوقی ارائه می‌دهند.

فصل ۲

آشنایی با برخی نهادها و سازمان‌های مؤثر در اقتصاد جهان

جلسه بیست و سوم: صفحات ۱۶۷ - ۱۶۰

هدف کلی: آشنایی با برخی نهادها و سازمان‌های مؤثر در اقتصاد

جهان

هدف‌های جزئی:

- آشنایی با صندوق بین الملل پول

- آشنایی با بانک جهانی

- آشنایی با سازمان تجارت جهانی

هدف‌های رفتاری: از دانش آموز انتظار می‌رود، پس از پایان

درس بتواند:

- اهداف صندوق بین الملل پول را بیان کند.

- مهم‌ترین اصولی را که صندوق بین الملل پول برای رسیدن به

اهداف، سرلوحه مقررات پولی جهان قرارداد، شرح دهد.

- بانک جهانی و مؤسسات تشکیل دهنده آن را شرح دهد.

- نحوه پیدایش و هدف اصلی سازمان تجارت جهانی را شرح دهد.

- نتایج دور توکیو را شرح دهد.

پاسخ فعالیت‌ها

- فعالیت ۶-۶) پاسخ برعهده دانش آموز است.
- فعالیت ۶-۷) پاسخ برعهده دانش آموز است.
- فعالیت ۶-۸) پاسخ برعهده دانش آموز است.

اقتصاد جهان (نظام اقتصاد بین الملل)

فصل ۲

آشنایی با برخی نهادها و سازمان‌های مؤثر در اقتصاد جهان

جلسه بیست و چهارم: صفحات ۱۷۲ - ۱۶۷

هدف کلی: آشنایی با برخی سازمان‌های مؤثر در اقتصاد جهانی

هدف‌های جزئی:

- آشنایی با سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (فائو)

- آشنایی با سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (یونیدو)

- آشنایی با سازمان اقتصادی اگو

- آشنایی با سازمان کنفرانس اسلامی

هدف‌های رفتاری: از دانش‌آموز انتظار می‌رود، پس از پایان درس

بتواند:

- نحوه پیدایش و هدف سازمان خواربار و کشاورزی را بیان کند.

- نحوه پیدایش و هدف سازمان توسعه صنعتی را بیان کند.

- نحوه پیدایش سازمان اگو را شرح دهد.

- مهم‌ترین اهداف اگو را بیان کند.

- سازمان کنفرانس اسلامی را شرح دهد.

فعالیت ۹-۶) پاسخ به عهده دانش آموز است.

پاسخ پرسش‌ها

سؤال ۱) این سازمان‌ها و نهادها با گره زدن منافع اقتصادی کشورهای مختلف جهان به یکدیگر سبب صلح و ثبات منطقه‌ای و جهانی می‌شوند.

سؤال ۲) علاوه بر همکاری کشورهای عضو جهت حل مسائل پولی بین‌المللی - که هدف اصلی است - اهداف دیگری از قبیل ارتقای سطح اشتغال در کشورهای عضو، افزایش درآمد واقعی و توسعه منابع تولیدی و تشویق ثبات ارزی نیز دنبال می‌شود.

سؤال ۳) ابتدا، با هدف جبران خرابی‌های ناشی از جنگ جهانی دوم و بازسازی اروپا و پس از آن، اعطای اعتبار به کشورهای در حال توسعه.

سؤال ۴) مؤسسه مالی بین‌المللی: به مؤسسات بخش خصوصی کشورهای در حال توسعه وام می‌دهد و از دولت‌ها ضمانتی برای بازپرداخت وام نمی‌گیرد. وام‌ها باید در جهت مدرنیزه کردن گسترش فعالیت‌های صنعتی و افزایش بازدهی این‌گونه فعالیت‌ها صرف شود.

سازمان بین‌المللی توسعه: وام‌های اعطایی را با ضمانت دولت و فقط برای انجام طرح‌های توسعه پرداخت می‌کند. این سازمان به کشورهایی وام می‌دهد که درآمد سرانه آنها بسیار پایین باشد.

شباهت آنها در این است که هر دو برای توسعه و گسترش فعالیت‌های اقتصادی وام اعطا می‌کنند.

سؤال ۵) براساس این اصل، چنانچه یکی از اعضا در زمینه عوارض گمرکی وارداتی یا صادراتی شرایط مساعدی را به کشوری اعطا کند، سایر کشورهای عضو خود به خود باید این شرایط را رعایت کنند.

سؤال ۶) بالا بردن سطح زندگی و بهبود تغذیه مردم جهان، توزیع مناسب

مواد غذایی در مناطق مختلف جهان و ایجاد امنیت غذایی.

سؤال ۷) اهداف اکو عبارت‌اند از:

- ۱- بهبود شرایط برای توسعه اقتصادی پایدار کشورهای عضو
- ۲- اتخاذ تدابیری برای حذف تدریجی موانع تجاری در منطقه اکو
- ۳- تهیه برنامه مشترک برای توسعه منابع انسانی
- ۴- تسریع برنامه‌های توسعه زیربنای حمل و نقل و ارتباطات

سؤال ۸) مهم‌ترین این مشکلات عبارت‌اند از:

- ۱- نبودن توانایی و امکانات تولید بعضی از کالاهای سرمایه‌ای در کشورهای

عضو اکو

- ۲- شباهت اقتصادی و تولیدات مشابه بین برخی از اعضای اکو، به‌ویژه ایران،

پاکستان و ترکیه و وجود رقابت بین آنها

- ۳- عدم اطمینان سیاسی و تفاوت در ایدئولوژی حاکم بر کشورهای عضو